

Харківський ордена Трудового Червоного Прапора державний
аграрний університет імені В.В. Докучаєва

На правах рукопису

ЯРОЧКІНА ЗІНАІДА ГРИГОРІВНА

УДК 631.16: [631.158:658.3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ
ВИРОБНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Спеціальність 08.07.02 - Економіка
сільського господарства і АПК

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 1997



00737227 (S)

Господарство на кафедрі управління в АПК Харківського
ордена Трудового Червоного Прапора державного аграрного
університету імені В.В. Докучаєва.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Антоненко Леонід Онисімович

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Купалова Галина Іванівна,
кандидат економічних наук,
професор Соловйов Микола Федорович

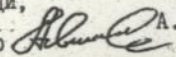
Провідна організація: Харківський державний технічний
університет сільського господарства

Захист дисертації відбудеться " 6 " травня 1997 р.
о 12 годині на засіданні спеціалізованої ради К 02.33.01
при Харківському державному аграрному університеті імені
В.В. Докучаєва.

Просимо прийняти участь у роботі спеціалізованої ради або
надіслати відгук на автореферат у двох примірниках, завірених
печаткою, на адресу: ЗІ2ІЗІ, м. Харків, п/в "Комуніст"-І, ХДАУ,
корп. І, кімн. 304.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського
державного аграрного університету імені В.В. Докучаєва.

Автореферат розіслано "1" квітня 1997 р.

Учений секретар спеціалізованої ради,
кандидат економічних наук, професор  А.В.Македонський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема ефективності є центральною проблемою сучасного сільського господарства України. Його економічна ефективність багато в чому залежить від такої важливої характеристики виробничого процесу, як безпека виробництва. Найбільш економічних збитків завдає травматизм з летальним наслідком. Щороку в Україні від нещасних випадків на виробництві гинуть понад 2000 чол., з них в АПК - більш ніж третина. Ще гірша ситуація в Харківській області. Так, в 1996 р. на виробництві загинули 82 чол., з них в АПК - 41. Якщо виходити з того, що кількість працюючих в АПК становить лише 20% від загальної кількості зайнятих в народному господарстві України, то питома вага такого роду травматизму в АПК значно збільшується. За розрахунками, матеріальні збитки від нещасного випадку з летальним кінцем становлять для підприємства в середньому 585,6 млн крб. /за цінами 1995 р./, для народного господарства - 2570,8 млн крб. /загалом - 3156,4 млн крб./.

Ще наприкінці 80-х років безпека виробництва розглядалася виключно як охорона праці. Але ж праця - лише одна, хоч і важлива, складова виробництва. На початку 90-х років було закладено фундамент нової концепції безпеки виробництва - безпеки життєдіяльності. В дійсності ж її зміст являв собою конгломерат охорони праці, соціальної екології, цивільної оборони. І ситуація майже не змінилася. В концепції безпеки, як і раніше, відсутні важливі складові виробництва.

Економічний ефект від підвищення рівня безпеки виробництва очевидний, але для його стимулювання потрібні економічні методи. Лише за умов становлення ринкової економіки з'являється можливість їх застосування. Нові умови вимагають і принципово нову

наукової концепції безпеки виробництва. З цими вимогами і пов'язана актуальність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є розробка організаційно-економічних основ і механізму підвищення безпеки виробництва в сільському господарстві та прогнозування підвищення її ефективності. Для досягнення цієї мети слід було виконати такі завдання:

- розробити теоретичні основи переходу до нової концепції безпеки виробництва ;
- проаналізувати стан безпеки сільськогосподарського виробництва в Харківській області та в Україні в цілому на сучасному етапі його розвитку, з'ясувати причини захворювань і виробничого травматизму та тенденції їх розвитку ;
- визначити економічну ефективність підвищення рівня безпеки виробництва та шляхи застосування безпечних методів праці ;
- теоретично обґрунтувати доцільність нетрадиційних підходів до питання відтворення робочої сили на основі даних з фізіології людини, валеології, біофізики, езотеричних наук тощо ;
- розробити комплекс організаційно-економічних заходів, які були б здатні в нинішніх умовах формування багатокладної економіки знизити рівень травматизму та захворювань і підвищити рівень безпеки виробництва.

Предметом дослідження були теоретичні, методологічні та прикладні аспекти підвищення рівня безпеки виробництва та її економічної ефективності.

Об'єктом дослідження було обрано типові сільськогосподарські підприємства різних зон і регіонів України та Харківської області.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, який ґрунтується на таких методологічних принципах, як цілісність, структурність, взаємозв'язок системи та середовища, ієрархіч-

ність. Центральне місце займає принцип гуманізму як організуючий принцип системи. Використовувались також економіко-статистичні методи, зокрема: групування рядів динаміки, розподілу Пуассона, кореляційно-регресійного аналізу з використанням ЕОМ.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- розроблено теоретичні основи безпеки виробництва як виробництва суспільного та організаційно-економічний механізм управління ним в сільському господарстві;
- завдяки всебічному аналізу безпеки виробництва з'ясовано основні причини захворювань та виробничого травматизму і тенденції їх розвитку;
- запропоновано модель управління безпекою виробництва в сільському господарстві України;
- з'ясовано основні причини низької ефективності економічних важелів підвищення безпеки виробництва в сільському господарстві України;
- обґрунтовано системний підхід до аналізу основної проблеми дослідження;
- аргументовано доцільність нетрадиційних підходів до питання відтворення робочої сили.

Інформаційну базу дослідження складають:

1. Публікації вітчизняних і зарубіжних учених з теми дисертаційного дослідження.
2. Директивні матеріали керівних органів України з питань раціонального використання трудових ресурсів в сільському господарстві, вирівнювання демографічної ситуації, підвищення рівня безпеки виробництва.
3. Рекомендації науково-дослідних інститутів.
4. Матеріали наукових конференцій.
5. Статистичні дані по районах Харківської області про ви-

робничий травматизм і захворювання в період з 1970 по 1995 р.

6. Вимірювання /за допомогою відповідних приладів/ умов праці у ремонтних майстернях учгоспу "Комуніст", учлігоспу "Скрипаї" Харківського держагроуніверситету, радгоспу імені Чапаєва Харківського району Харківської області.

На захист виносяться наступні положення:

- теоретичні основи нової системи безпеки виробництва, яка охоплює не тільки працю, а й розподіл, обмін, споживання створених матеріальних благ, відтворення робочої сили, яка в системі сучасних економічних цінностей вважається пріоритетною;

- концептуальна модель та комплекс організаційно-економічних заходів щодо підвищення рівня безпеки виробництва, в тому числі і за допомогою нетрадиційних методів відтворення робочої сили.

Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що їх впровадження у виробництво дозволяє підвищити рівень його безпеки, а на цій основі - економічну ефективність сільськогосподарського виробництва, сприяє більш успішному розв'язанню проблеми відтворення робочої сили та раціонального використання трудових ресурсів. Розроблені на основі результатів дослідження організаційно-економічні рекомендації щодо підвищення рівня безпеки виробництва прийняті до практичної реалізації обласним управлінням сільського господарства та управлінням сільського господарства Балаклійського району Харківської області, що підтверджено відповідними довідками.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження викладено на семи конференціях /одержано позитивні відгуки/, використано в програмах з курсу управління сільськогосподарським виробництвом і в методичних розробках. Організаційно-економічні рекомендації з підвищення рівня безпеки виробництва прийнято до практичної реалізації на районному та обласному

рівнях.

Результати дослідження відображено в одинадцяти публікаціях загальним обсягом 2,5 друкованих аркушів.

Матеріали дисертації викладено на 154 сторінках машинописного тексту /за винятком таблиць, малюнків, списку використаної літератури/. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків і пропозицій, списку використаної літератури /179 джерел/, чотирнадцяти таблиць, восьми рисунків, п'ятидесяти двох додатків.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В першому розділі здійснено категоріальний аналіз безпеки виробництва, обґрунтовано методологічні принципи дослідження. У відповідності до основної проблеми дослідження як вихідна категорія використана категорія виробництва. У прикладній економіці її часто вживають як синонім категорії праці. Але ця категорія не охоплює відтворення робочої сили, без якого виробництво взагалі неможливе. А відтворення робочої сили з необхідністю передбачає розподіл, обмін, особисте споживання створених споживчих вартостей. На кінцевому етапі дослідження ці та похідні від них категорії синтезовано в категорію суспільного виробництва, де вони виступають як її складові.

Суспільне виробництво являє собою систему. Як будь-яка система воно підкорюється зформульованому А.А. Богдановим закону відносних опорів, або закону найменших. Згідно з цим законом, міцність системи визначається міцністю її найбільш слабкої ланки. Якщо безпеку виробництва обмежити охороною праці, створюється цілий ланцюг слабких ланок, оскільки вони взагалі випадають із системи безпеки. Ного складають всі елементи суспільного виробництва, за винятком власне праці.

Вимоги системного аналізу безпеки виробництва обумовлюють

розширення і поглиблення підходу до нього. Одним з основних принципів системного підходу є принцип взаємозалежності системи та середовища, згідно з яким властивості системи формуються та виявляються в її взаємодії із середовищем. Ця обставина відіграє важливу роль у вивченні виробничого процесу з точки зору його безпеки. Справа в тому, що особисте споживання і відтворення робочої сили хоч і входять в систему суспільного виробництва, але лише матеріальним проявом. Для спектра споживання у відтворенні робочої сили характерні не тільки матеріальні блага. Про роль благ нематеріальних щодо розглядуваного процесу вперше, наскільки нам відомо, висловився В.А.Базаров, розвинув його ідеї А.А. Богданов і вже в наш час велику увагу приділяв Ф.Сен-Марк. Тим спільним середовищем, в якому створюються нематеріальні блага і з яким постійно взаємодіє суспільне виробництво, є сфера нематеріального виробництва, до якої належать наука, культура, мораль тощо. У міру розвитку суспільства ця сфера чинить все більший вплив на якість відтвореної робочої сили.

Велику роль в аналізі досліджуваної проблеми відіграє принцип структурності, згідно з яким мережа зв'язків і відносин усередині системи визначально впливає на її поведінку. Тобто ці зв'язки повинні бути керованими. Щодо безпеки виробництва, то системі управління нею в дисертації приділено велику увагу.

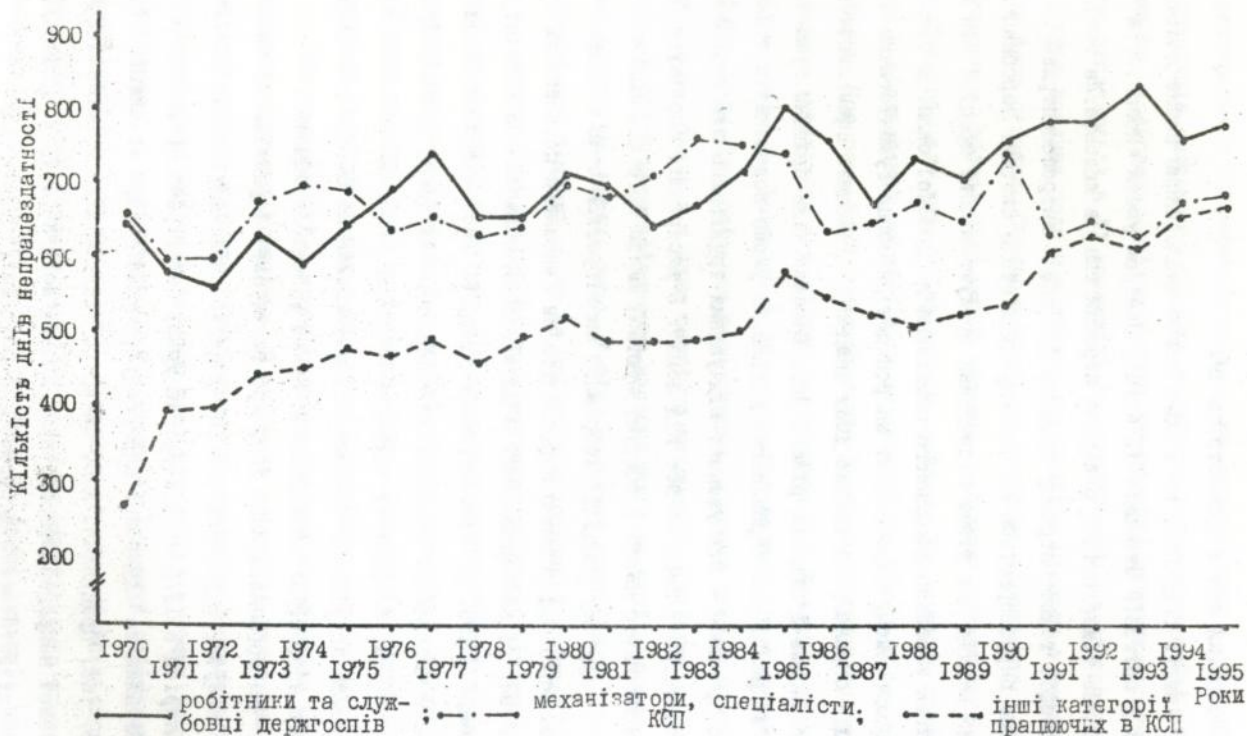
Як центральний принцип системи безпеки виробництва ми розглядаємо принцип гуманізму. В широкому розумінні, гуманізм – це методологічний принцип пізнавальної та практичної діяльності, згідно з яким людина є центром цієї діяльності з точки зору і її процесу, і результату. Цей принцип як основний зафіксовано в законі "Про охорону праці", в положенні про пріоритет людини, її здоров'я та безпеки перед економічною ефективністю виробництва. Але це не означає, що цей принцип не узгоджується з принципа-

ми економіки або ж протистоїть їм.

Аналіз свідчить, що з 80-х років цей принцип почав домінувати у світовій економічній науці. Центром уваги економістів стала не технологічна складова виробництва, а людська. На замігу філософії техноцентризму прийшла філософія антропоцентризму. Людина перетворюється на основну цінність в системі виробництва. Такий підхід дає різке підвищення продуктивності праці і він же вимагає особливо дбайливого ставлення до робочої сили. В сільськогосподарському виробництві антропоцентристська гуманістична концепція оприяє розв'язанню двох завдань: підвищити ефективність виробництва і підняти рівень його безпеки. Але принцип гуманізму "запрацює" по-справжньому тільки за умови подолання протилежного принципу - відчуження: відчуження трудівника від засобів виробництва і перш за все від землі. В дисертації аналізуються причини цього явища і обґрунтовуються шляхи його подолання.

У другому розділі дисертації аналізується стан безпеки сільськогосподарського виробництва за основними показниками травматизму та захворюваності в Харківській області і в Україні в цілому. В 1995 р. зареєстровано понад 60 тис. нещасних випадків, в тому числі 2195 з летальним кінцем, з них понад третину припадає на АПК. Коефіцієнт частоті нещасних випадків знизився на 10%, але коефіцієнт їх тяжкості підвищився на 5%. За рік одержують професійні захворювання понад 15 тис. працюючих.

Ми проаналізували дані про тимчасову непрацездатність через хворобу трудівників в КСП і держгоспах Харківської області за період з 1970 по 1994 р. по трьох категоріях працюючих - робітники та службовці держгоспів, механізатори та спеціалісти КСП, інші працівники КСП. Виявлено тенденцію до зростання тимчасової непрацездатності працівників всіх категорій. Динаміку непрацездатності відображено на мал. I.



Мал. 1. Динаміка тимчасової непрацездатності працівників АПК Харківської області через захворюваність в розрахунку на 100 працюючих

Щорічні втрати від захворювань з тимчасовою непрацездатністю становили в середньому 679 люд.-дн. на 100 працюючих - тобто майже сім люд.-днів на кожного працюючого, що відповідає недоодержанню валової продукції на суму 102,9 тис.крб /в цінах 1983 р./. Методом математичного вирівнювання динамічних рядів було проаналізовано тенденції зміни показника середньої тривалості тимчасової непрацездатності і визначено його суттєву розбіжність в КСП і держгоспах. Найімовірніше, в держгоспах існує більш чіткий облік робочого часу ніж у КСП.

Аналіз даних про травматизм в господарствах Харківської області за період з 1989 по 1995 р. засвідчив зростання коефіцієнта тяжкості травматизму, як і в цілому по Україні, з одночасним зменшенням коефіцієнта його частоти. Таку ситуацію не можна вважати природною. Вона підтверджує наше припущення про приховування менш тяжких форм травматизму. Погоджувалися з цим під час опитування і спеціалісти сільського господарства різного рівня.

По Харківській області втрати робочого часу становили в середньому за рік 36710 люд.-дн. Це завдає матеріальних збитків тільки від недоодержання продукції на суму 539643 тис.крб. /в цінах 1983 р./.

Найбільшої економічної шкоди завдає травматизм з летальним кінцем. Ми проаналізували відповідність його частоти закону прояву рідких випадкових подій, який одержав назву "розподіл Пуассона", і дійшли висновку, що розподіл нещасних випадків з летальним кінцем не підпорядковується цьому закону, і є на ц. стійкі причини.

Особливий інтерес викликало визначення зв'язку між фондозабезпеченістю господарств і кількісними показниками захворювань. Нами було проведено кореляційно-регресійний аналіз на ЕС-1061. Об'єктом дослідження були колективні сільськогосподарські під-

приємства Харківської області та відповідні показники за 1994 р.

Як факторіальний показник розглядалася кількість днів непрацездатності на 100 га сільгоспугідь, як результуючий показник - фондозабезпеченість. Передбачуваного зв'язку визначити не вдалося, про що свідчить коефіцієнт парної кореляції τ , який дорівнює $-0,197$ при 25-ти спостереженнях. За другим варіантом при 22-х спостереженнях τ дорівнював $-0,155$. Знак "мінус" вказує на наявність зворотної спрямованості дії фактора на результат, коли із збільшенням кількості днів непрацездатності фондозабезпеченість повинна зменшуватися.

Результати наших досліджень свідчать про особливий вплив умов праці на рівень травматизму та захворюваності /табл. I/. В трьох досліджуваних держгоспах порівняно висока технічна оснащеність, але параметри умов праці не відповідають стандартам. А в багатьох господарствах Харківської області умови праці за даними спостережень ще гірші.

На захворюваність великий вплив справляє загальна екологічна ситуація. Згадаймо, що чверть загального обсягу забруднень у колишньому СРСР припадає на Україну.

Третій розділ дисертації присвячений аналізу організаційно-економічних основ підвищення безпеки виробництва в сільському господарстві України. Структурну схему цього механізму наведено на мал. 2.

Як елемент суспільного виробництва безпека виробництва повинна регулюватися соціально-економічними методами. Стосовно проблеми, яка розглядається в цьому розділі дисертації, це економічні важелі та соціально-економічні умови.

Роль економічних важелів широко обговорюється в літературі. Це система штрафів, компенсації потерпілому, пільгове кредитування, податкові пільги, державні субсидії, пільгове ціноутворення,

І. Результати оцінки параметрів умов праці на основних видах механізованих робіт в держгоспах Харківської області. 1989-1994 рр.

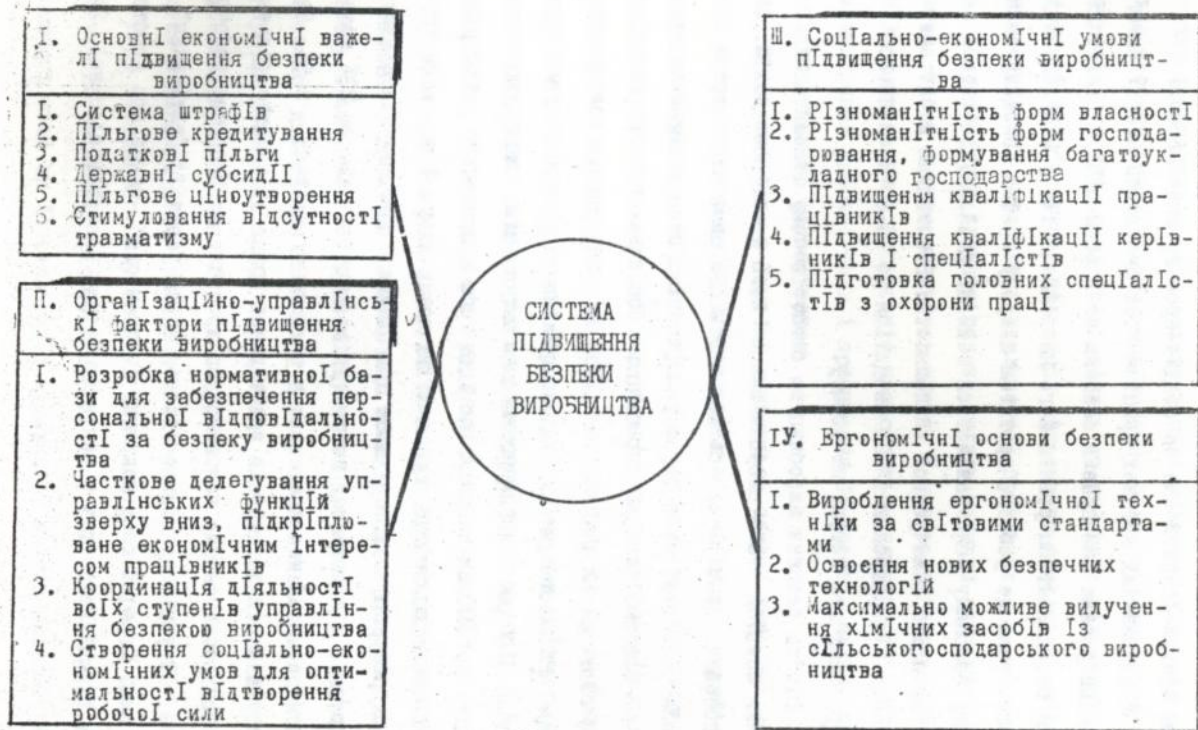
Виробничі	Відповідність вимогам ССБТ І санітарним нормам					Загальний показник відповідності нормам за всіма параметрами
	Температура повітря, °С	Відносна вологість, %	Швидкість руху повітря, м/с	Загазованість повітря, мг/м ³	Штучне освітлення, люкс	
1. Зварювальні відділення	(15-21)-3,31 52	(60-40)-(39-84) 89	0,4-(0,1-0,6) 70	6,0-(1,0-18) 37	150-(10-300) 16	53
2. Кузні	(13-19)-7,23 59	(60-40)-(29-80) 79	0,5-(0,1-1,6) 89	2,0-(0,2-7) 74	150-(10-400) 13	63
3. Загальні ремонтні відділення	(15-21)-4,2 46	(60-40)-(30-80) 72	0,4-(0,1-0,7) 96	2,0-(0,2-6) 92	200-(10-220) 16	64
4. Відділення механічної обробки металу	(15-21)-10,2 53	(60-40)-(39-78) 92	0,4-(0,1-0,8) 96	2,0-(0,1-10) 84	300-(60-1000) 28	71
5. Відділення по ремонту електроустаткування, акумуляторні	(17-23)-10,2 62	(60-40)-(15-78) 73	0,3-(0,1-0,7) 84	2,0-(0,05-2,7) 80	200-(25-360) 11	62
6. Деревообробні цехи	(15-21)-3,21 47	(60-40)-(50-80) 77	0,4-(0,1-0,7) 83	4,0-(0,5-4,2) 83	200-(60-140) 6	59
Всього за параметрами, %	53	80	86	75	15	62

* В таблиці надано співвідношення нормативних і фактичних показників:

норма - факт
%

економічне стимулювання робітників і керівників дільниць за відсутність травм. Ці важелі передбачені законом "Про охорону праці" і покликані позитивно впливати на стан безпеки виробництва. Але майже не впливають, бо, як свідчить аналіз, для цього немає адекватних умов. Основна з цих умов - ринкова система господарювання за високого рівня технічної та технологічної забезпеченості. В цій системі є можливості для внутрішнього керівництва безпекою виробництва - економічні важелі. Поряд з ринком товарів вона пропонує ринок робочої сили і як необхідну його належність - конкуренцію, яка висовує підвищені вимоги до робочої сили. З цього випливає необхідність підвищення якості та цінності робочої сили, отже її безпеки, але вже не в межах охорони праці, а в більш широких межах - безпеки суспільного виробництва.

Як свідчить досвід економічно розвинених країн, економічні важелі в умовах сталих ринкових відносин виявляють свою ефективність - і ті, про які йшла мова стосовно сучасних умов в Україні, і деякі інші. Так, у ФРН існує система штрафів, податків, компенсацій, яка робить не вигідним формальне ставлення до безпеки виробництва. У Фінляндії відповідальність за безпеку виробничого процесу покладається перш за все на самого працюючого, і мотивується це тим, що на його навчання, зокрема ознайомлення з безпечними методами роботи, були витрачені кошти. Виробник техніки та устаткування оплачує споживачеві компенсацію у випадку, якщо при користуванні ними трапився нещасний випадок через їх конструктивні дефекти. У Великобританії закон зобов'язує забезпечувати безпечність товарів, які поставляються на ринок. У Франції в 1976 р. прийнято закон про запобігання нещасних випадків, згідно з яким забороняється продавати та використовувати машини й обладнання, виготовлені з порушеннями вимог безпеки працюючих, а відповідальність за це несуть і виробники, і пос-



Мал. 2. Структурна схема організаційно-економічного механізму підвищення безпеки виробництва

тачальники, і покупці. Згідно з доповненнями, внесеними в цей закон у 80-ті роки, він передбачає відповідальність за додержання правил безпеки вже на стадії проектування виробу.

У розвинених країнах працівникові висувають високі вимоги щодо додержання ним правил безпеки на виробництві, і підкріплюється це адекватним рівнем його навчання. Так, у США людина, яка вперше стала до роботи, протягом півроку працює половину зміни, а іншу половину вона навчається техніці безпеки, до того ж заробітна плата сплачується їй повністю. Вітчизняна ж система навчання в держгоспах і КСП зводиться до 15-30-хвилинного інструктажу при вступі на роботу.

Рівень безпеки виробництва багато в чому залежить від становища спеціаліста з охорони праці: його прав, обов'язків, рівня підготовки, розміру заробітної плати. За цими параметрами вітчизняні спеціалісти поступаються спеціалістам розвинених країн.

В системі безпеки виробництва особливе значення має проблема відтворення робочої сили. Як свідчить досвід розвинених країн, її якість безпосередньо впливає на рівень безпеки виробництва. В Україні ця проблема тим актуальніша, що в умовах дефіциту уречевленої праці, який до того ж продовжує загострюватись, доводиться орієнтуватися на працю живу. І проблема трудових ресурсів постає у двох протилежних, але взаємопов'язаних аспектах. В сільському господарстві України зайнято 20% працездатного населення країни, а в розвинених країнах - 3-5%. Але через зазначений дефіцит уречевленої праці вітчизняне сільське господарство зазнає від того, що хронічно не вистачає робочої сили. Ситуація ще більше загострюється через її "витікання" за межі України та у напрямку "село-місто", через все зростаючу незацікавленість у пануючих формах колективної праці. За

прогнозами спеціалістів, у найближчі п'ять років майже чверть працездатного населення перейде у розряд пенсіонерів. Вважаємо одним з можливих шляхів виходу з цієї складної ситуації перехід від екстенсивного відтворення робочої сили до інтенсивного, тобто слід замінити кількісний підхід на якісний: кількісний орієнтований на збільшення кількості сільського населення, якісний - на розширення виробничих можливостей працюючих.

В розвинутих країнах висока якість робочої сили підкріплюється такою ж високою якістю життя. У нас такої підмоги немає. В зв'язку з цим в дисертації пропонуються нетрадиційні способи відтворення робочої сили і поліпшення її якості, які не вимагають додаткового фінансування.

В останні роки в Україні вживаються заходи щодо використання нетрадиційних методів підвищення потенційних можливостей людини /медицина, фізична культура, спорт/, про що свідчить вивчення курсу "Валеологія" в ряді шкіл та університетів. Але в сільському господарстві ці нові підходи поки що не застосовуються, хоч досвід ряду країн Європи, Азії, Америки свідчить про великі економічні можливості саме нетрадиційних методів / в США, наприклад, продуктивність праці збільшилася на 50%/.

За методикою доктора технічних наук професора Шкрабака В.С. виконано розрахунки економічних збитків від виробничого травматизму в залежності від наслідку нещасного випадку. В методику внесено доповнення в зв'язку з тим, що новим законодавством України з охорони праці передбачена більша кількість витрат. В розрахунку визначені втрати підприємства та народного господарства в цілому. Його результати приведені в таблиці 2.

До останнього часу безпека виробництва в Україні була представлена виключно охороною праці, тому статистичні дані відображають лише цю її складову і кількісний аналіз економічної

2. Економічні збитки від виробничого травматизму
в залежності від наслідку нещасного випадку

Наслідок	Економічні збитки, млн.крб. /в цінах 1995 р./		
	для підприємства	для народного господарства	всього
Тимчасова втрата працездатності	411	64,4	475,4
Інвалідність з частковою втратою працездатності	572,9	681,9	1254,8
Інвалідність з повною втратою працездатності	1670,5	982,8	2653,3
Летальний кінець	585,6	2570,8	3156,4
Загальні річні економічні збитки	3240	4299,9	7539,9

ефективності може бути застосований лише до неї. Стосовно інших складових доводиться обмежуватись аналізом якісним, без використання економічних методів. На нашу думку це не знецінке одержані результати, якщо вони ґрунтуються на фактах і на досить переконливій аргументації. В цьому розділі дисертації були використані обидва методи аналізу - і кількісний, і якісний.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Економічні втрати, пов'язані з порушенням вимог безпеки виробництва, погіршують економічну ситуацію в сільському господарстві України. Відповідно з розрахунками кожний нещасний випадок з летальним кінцем завдає народному господарству збитки на 2570,8 млн.крб. /в цінах 1995 р./. В середньому в Україні щороку гинуть на виробництві в АПК в середньому 957 чол.

2. Як показує аналіз травматизму у сільському господарстві Харківської області за період з 1989 по 1995 рік і Україні в цілому, коефіцієнт важкості травматизму /середня кількість днів непрацездатності, що припадає на одного потерпілого/ зростає з

одночасним зниженням коефіцієнта частоти /кількість потерпілих на 1000 працюючих/. Це підтверджує наше припущення про приховування адміністрацією КСП менш тяжких форм травматизму.

3. Аналіз тимчасової непрацездатності з захворювань в КСП і держгоспах Харківської області виявив тенденцію до її зростання. При цьому більш високий рівень захворювань характерний для робітників держгоспів, а також механізаторів і спеціалістів КСП.

Щорічні збитки від захворювань з тимчасовою втратою працездатності на 100 працюючих в середньому за період, що аналізується, склали 679 людино-днів, тобто близько семи людино-днів на кожного працюючого, що дорівнює кількості не одержаної валової продукції на суму 102,9 тис. крб. /в цінах 1983 р./.

4. Аналіз тенденції зміни показника середньої тривалості тимчасової непрацездатності з захворювань методом математичного вирівнювання динамічних рядів свідчить про суттєву розбіжність в поведінці цього показника в КСП і держгоспах. Це підтверджує наше припущення про більш суворий облік робочого часу в державних сільськогосподарських підприємствах.

5. Існуючі концепції безпеки виробництва малоефективні і в соціальному, і в економічному плані. Про це свідчать співвідношення обсягів інвестицій в охорону праці і одержаного від них ефекту, яке підтверджується нашими розрахунками.

6. Концепції охорони праці та безпеки життєдіяльності малоефективні тому, що не враховують більшість елементів системи виробництва. Максимально ефективною є запропонована нами концепція безпеки виробництва як виробництва суспільного, бо враховує основні складові виробництва і в першу чергу відтворення робочої сили. На основі даної концепції нами розроблені кон-

кретні пропозиції; більшість яких прийнята до практичної реалізації на обласному та районному рівнях.

7. За сучасними уявленнями, робоча сила є найціннішим виробничим ресурсом. Але для її якісного відтворення в Україні немає відповідного економічного фінансування. Як вихід ми пропонуємо нетрадиційні способи поліпшення робочої сили, які виправдали себе в розвинутих країнах і до того ж не вимагають додаткових інвестицій у безпеку виробництва.

8. Не можна вважати справедливим застосування економічних санкцій за зростання травматизму до всього виробничого колективу в тих випадках, коли його носіями є окремі конкретні робітники. Це положення доцільно відобразити у колективних договорах і положеннях про оплату праці на підприємствах всіх форм власності.

9. Економічні методи управління безпекою виробництва є дійовими лише в адекватних соціально-економічних умовах, якими виступають ринкові відносини.

По результатах досліджень опубліковано такі роботи:

1. Гуманизм как методологический принцип управления экологическим воспитанием студентов // Анализ производственных возможностей и управления в агропромышленном комплексе: Сб. науч. тр. /Харьк. гос. аграр. ун-т. Харьков, 1995. С. 104 - 108 /у співавторстві/.

2. Совершенствование механизма управления безопасностью труда // Анализ производственных возможностей и управления в агропромышленном комплексе: Сб. науч. тр. /Харьк. гос. аграр. ун-т. Харьков, 1995. С. 72-78.

3. Концептуальная модель управления безопасностью жизнедеятельности в АПК: системный подход /Деп. в ДНТБ Украины

02.04.96. № 847 - УК - 96.

4. Организационно-экономический механизм безопасности жизнедеятельности в АПК в современных условиях // Проблемы реформування відносин власності та господарювання в АПК? 36. наук. праць /Харк. держ. аграр. ун-т. Харків, 1997. С.64-73:

5. Гуманизм как методологический принцип внеучебного воспитания // Формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій, соціального і гуманістичного мислення у студентів у позанавчальний час: Тези доп. респ. наук.-прак. конф. Київ, 1993. С. 18-21 /у співавторстві/.

6. О государственном регулировании рынка труда в АПК: Мат. наук. конф. Харків, 1995. С. 47-48 /у співавторстві/.

7. О совершенствовании управления охраной труда: Мат. наук. конф. Харків, 1995. С.49-50 /у співавторстві/.

8. Социально-экономические аспекты травматизма и заболеванний работников АПК // Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва та формування продовольчого ринку України в нових умовах господарювання: Тези доп. наук.-вироб. конф. Харків, 1995. С.77-79.

9. Образ жизни и культура потребления:// Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва та формування продовольчого ринку України в нових умовах господарювання: Тези доп. наук.-вироб. конф. Харків, 1995. С. 75-77 /у співавторстві/.

10. Внутрішня екологія людини та культура харчування //Проблеми гуманізму і духовності в контексті науково-технічного поступу: Тези наук.-практ. конф. Вінниця, 1996. С.96-98 /у співавторстві/.

11. Гуманізм як методологічний принцип виховання студентів у технічному вузі // Виховання студентів у технічному вузі: ме-

тодологічні засади, практика, перспективи: Тези всеукр. наук.-метод. конф. Київ, 1996. С. 21-22 /у співавторстві/.

А Н Н О Т А Ц И Я

Ярочкина З.Г. Организационно-экономические основы повышения безопасности производства в сельском хозяйстве.

Диссертация – авторская рукопись на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – Экономика сельского хозяйства и АПК. Харьковский государственный аграрный университет им. В.В.Докучаева.

Защита диссертации состоится в Харьковском государственном аграрном университете им. В.В.Докучаева, 1997, г. Харьков.

Основные идеи, результаты и выводы диссертации. Защищается рукопись диссертации и одиннадцать печатных работ, содержащих теоретические и практические исследования экономических аспектов безопасности производства.

Проанализирована система безопасности производства с точки зрения ее экономической эффективности. Предложен авторский вариант системы с учетом условий перехода сельского хозяйства Украины на рыночные отношения. Применительно к нему разработан организационно-экономический механизм повышения безопасности производства в сельском хозяйстве Украины.

S U M M A R Y

Yarochkina Z.G. Organizational Economic Base of Improving Safety of Agricultural Production.

The thesis is the author's manuscript for the research of the Degree of Candidate of Economic science, speciality - 08.07.02. "Economics of Agriculture and Agro-Industrial Complex",

Kharkov State Agrarian University after V.V.Dokuchayev.

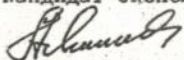
Defending the thesis will take place in Kharkov State Agrarian University after V.V.Dokuchayev, Kharkov, 1997.

The main ideas, results and conclusions.

The manuscript of the thesis and II printed works are defended. They contain theoretical and practical researches concerning the system of safety in agricultural production from the viewpoint of its economic effectiveness. The author has proposed her variant of the system, taking into account the conditions of transit of Ukrainian agriculture to market relations. Applying to it the organizational-economic mechanism of improving safety of production in Ukrainian agriculture has been worked out.

Ключові слова: економічні методи, організаційно-економічний механізм, вартість робочої сили, економічна ефективність, відтворення робочої сили, ринковий механізм, організаційно-економічні основи, концепція безпеки виробництва, втрати робочого часу.

Відповідальний за випуск - кандидат економічних наук, професор



A.V. Македонський

Підпис. до друку 27.03.97. Формат 60x84/16. Ум.-друк.арк. 1,0.

Обл.-вид. арк. 1,0. Тираж 100. Замовлення № 97.

Ділянка оперативного друку ХДАУ

AB 37.383